
HRVATSKA OBITELJ DANAS

Josip Čorić, Split

UDK: 265.5
316.346-053.67 : 2
Stručni članak
Primljeno 10/2001.

Sažetak

Sveopća kriza vrednota koja je zahvatila suvremenu civilizaciju nije poštedjela ni osnovnu stanicu ljudskog roda - obitelj. Ni hrvatska obitelj nije ostala imuna pred ponudama suvremene civilizacije. U suvremenim demokratskim gibanjima ostvarile su se mogućnosti objektivnoga znanstvenog istraživanja bitnih vrednota na kojima još uvijek počiva suvremeno društvo. Mnoge od tih vrednota su baština vjere i Crkve. Do kakvih se je saznanja došlo na temelju objektivnih i temeljitih ispitivanja u sklopu Međunarodnog istraživanja o vrednotama (EVS) u koje se je veoma odgovorno i uspješno uključio KBF u Zagrebu? Koje su vrednote u najjužoj svezi s brakom i obitelji? Što Crkva očekuje od obitelji? Kakva je vrijednost institucije ženidbe, kakvi su mjesto i uloga adolescenata u društvu i obitelji. Za svećenike, posebno pastoralno svećenstvo, pokušava se dati najopipljivije smjernice za uspješan rad u pastoralu braka i obitelji.

Ključne riječi: brak, obitelj, adolescenti, religioznost adolescenata, važnost braka i obitelji, obitelj i Crkva, vrednote, crkveno učiteljstvo.

Znanost u svojoj težnji prosudbe svih stvari pa i onih koje nisu toliko jednostavne i koje zahtijevaju višestruko detaljizirani pristup, nerijetko postupa prekruto gdje se traži rafinirani pristup proučavane stvarnosti. No ni najposebniji pristup stvarnosti kakva je obitelj ne može uspostaviti stopostotno nepogrešivu dijagnozu stanja te osnovne jedinice ljudskog roda, bilo na sveopćem planu ljudske rasprostranjenosti, bilo na planu hrvatske stvarnosti.

Kao iskusni pastoralac imao sam prigodu - a imam je i sada - slušati neprestane žalopojke kod susreta s pastoralnim svećenstvom kako se na njima govori općenito, s idejama koje vise u zraku, visokim tonom, a jedino je potrebno govoriti konkretno i što razumljivije. Prihvaćam takvo razmišljanje, premda sam svjestan da je pokatkada nemoguće govoriti jednostavno čak i o jednostavnim stvarima. U to smo se često uvjerali.

Svi mi pripadamo ljudskom rodu. Tog roda nema bez obitelji. Kad bismo sada trebali najkraće napisati najbitnije činjenice o svojoj hrvatskoj obitelji danas, bi li se dva uratka potpuno poklapala? Ne bi pisali jednako onaj koji dolazi iz skladne obitelji, i onaj koji dolazi iz razrovane; onaj koji dolazi iz obitelji gdje je on bog i batina, uglavnom batina, jer mu je kao jedincu sve podčinjeno, te onaj koji potječe iz obitelji nalik na malu prvobitnu zajednicu. Uvidamo kako nije jednostavan zadatak govoriti o tako - na prvi pogled - jasnoj temi.

Nikada nisam gajio veliko povjerenje u statistike kad se radi o ljudima i onim najosjetljivijim titrajima duše o kojima ovisi njihova svakidašnjica. U isto doba nisam sumnjao u statistike kada obrađuju nebitne stvari, npr.: materijalno stanje, krvnu grupu, koliko puta peru, ako peru, zube - jasno - ako imaju zube i sl. U zadanoj temi stavljam naglasak, u krajnjem slučaju, ipak na one stvarnosti koje nisu do kraja dohvatljive. Pritom će nam pomoći Europsko istraživanje vrednota, - "The European Values Study" (EVS).¹

Premda je to istraživanje provedeno na veoma širokom prostoru zemaljske kugle i u različitim kulturno-obrazovnim sredinama, opći je dojam da su procesi individualizacije i sekularizacije nezaustavljivi te duboko utječu na temeljne preobrazbe moderne civilizacije i kulture.² Istraživanje je provedeno na maksimalno mogući objektivan, ozbiljan način.³

1. VAŽNOST BRAKA I OBITELJI U HRVATSKOJ DANAS

Bojim se definicija, pogotovo kada se odnose na živu, dinamičnu i promjenljivu stvarnost. Ipak, sociološki možemo definirati obitelj kao dosta stabilnu životnu grupu - dviju ili više osoba - povezanu srodstvom, brakom ili usvajanjem, čiji članovi žive zajedno, ekonomski surađuju i skrbe o potomstvu.⁴

-
- 1 Znanstvenoistraživački projekt je godine 1981. inicirao prof. dr. Jan Kerkhofs s Katoličkoga sveučilišta u Louvenu, a vodio prof. dr. Ruud de Moor s Tilburskoga sveučilišta (Nizozemska). Oni su 1981. proveli istraživanje u deset zapadno-europskih zemalja, a (1990./1991.) ono je obuhvatilo Zapadnu Europu, Istočnu Europu, Južnu Europu i Sjevernu Ameriku.
 - 2 Usp. J. Baloban, *Europsko istraživanje vrednota - EVS 1999. Podaci za Republiku Hrvatsku*, u: Bogoslovska smotra, LXX (2000), Zagreb, str. 175.
 - 3 Usmeno se anketiralo u kućanstvima. Upitnik se sastojao od 114 pitanja ili skale. Razgovor unutar jednog kućanstva trajao je od 40 do 80 minuta. Istraživanje je obavilo 68 stručno osposobljenih anketara vođenih i nadziranih od strane voditelja terena u razdoblju od 5. do 29. travnja 1999. g. Usp. I. Rimac, *Uzorak i način izbora ispitanika*, u: Bogoslovska smotra, LXX (2000), str. 186.
 - 4 Usp. (više autora), *Sociologija*, ŠK, Zagreb, 1994.

Margaret Mead smatra da je obitelj najčvršća institucija koju imamo i upravo njoj dugujemo svoju ljudskost.⁵ U Hrvatskoj se obitelj shvaća kao opće dobro i gotovo svi njezini članovi (98,8 posto) izjavljuju da je obitelj u njihovu životu veoma važna.⁶

Unatoč tome, *individualizam* je osnovna oznaka suvremenog društva općenito, što rađa kritičkim stavom prema institucijama.

1.1. Crkva i obitelj u Hrvatskoj

Unatoč svim zbivanjima i promjenama kojima su izloženi obitelj i brak, vjernici u Hrvatskoj imaju veliko povjerenje u Crkvu, kao moralni auktoritet i temeljnu instituciju hrvatskog društva. Tako 56,5 posto građana smatra da Crkva ipak odgovara na probleme obiteljskog života, dok ih 43,5 posto misli drukčije. Ipak nisu svi istomišljenici u istom postotku. Tako 68,5 posto građana s osnovnim obrazovanjem smatra da Crkva na primjeren način odgovara na probleme vezane uz obitelj, a isto misli 46,2 posto građana s fakultetom.

Čini se da je teško zaustaviti proces u kojemu bračna veza i obitelj sve više postaju zbjege sebi okrenutih individua i borilište okruženo s četiri zida za uvježbavanje i prakticiranje često narcističkih vrijednosti i samoostvarenja. Djeca, kao i društvena funkcija braka tu su u drugom planu. Ipak, bračno stanje utječe na životno zadovoljstvo pojedinca u braku. Oni koji žive u braku zadovoljniji su od samaca, a osobito od rastavljenih pojedinaca.⁷

1.2. Jesu li i danas djeca smisao braka i obitelji?

Premda 71,9 posto građana Hrvatske smatra kako čovjek treba imati djecu da bi mu život imao smisla, ipak se ne možemo oteti dojmu drukčijeg zaključka ako uočimo kako se je samo u razdoblju od 1960. do 1996. broj rođenih po jednoj ženi smanjio od 2,18 na 1,67. Isto tako je 1965. bilo 16,7 rođene djece na 1000 stanovnika,

⁵ Usp. M. Mead, *Spol i temperament u tri primitivna društva*, Naprijed, Zagreb, 1968. Dobro je podsjetiti na razliku pojmova obitelj i porodica: obitelj dolazi od obitavati, živjeti zajedno, dok se riječ porodica odnosi na srodstvo.

⁶ Usp. P. Aračić - K. Nikodem, *Važnost braka i obitelji u Hrvatskom društvu*, u: Bogoslovska smotra, LXX (2000), str. 295. Kod Poljaka je taj postotak još i veći - 99,6 posto.

⁷ Druga istraživanja pokazuju porast zadovoljnih neoženjenih muškaraca i neudatih žena. To se dovodi u vezu s povećanjem individualističkih vrijednosti i opadanjem vrijednosti zajednice, gdje se smanjuje identifikacija s brakom i obitelji. Usp. bilj. 6, str. 300.

dok ih je 1997. bilo 12,1 na 1000 stanovnika. Za takvo stanje navode se oni isti razlozi koje susrećemo i u drugim svjetskim sredinama, kao što su: promjena sustava vrijednosti, rad žena izvan kuće, ženina želja da se ostvari u karijeri, ali i stvaranje potrošačke, egoističke kulture, gdje ljudi ne žive, nego "troše" život.

Da bi dijete odraslo sretno, 84,4 posto građana drži kako su potrebna oba roditelja. Možda će nas začuditi podatak da 55,5 posto građana smatra kako žena treba imati djecu kako bi se osjećala ispunjenom, dok ostatak (44,5 posto) to nijeće.⁸ Takva mišljenja sličnog postotka su u korelaciji s važnošću Boga u životu.

Čak 66,5 posto građana Hrvatske odobrava ulogu žene kao samohrane majke. Takvo mišljenje zastupa i gotovo 60 posto vjernika koji su redovito na nedjeljnoj misi. U Istočnoj Europi taj je postotak znatno niži.

1.3. Suočavanje s činjenicama

Trojstveni Bog na čiju je sliku stvoren čovjek upućuje svoje stvorenje na zajedništvo, a ono se u najizvornijem značenju ostvaruje u braku i obitelji. Gotovo dvije trećine naših građana drži da Crkva ima odgovore na bračno-obiteljska pitanja, a istodobno ih nešto preko polovice izjavljuje da ona to stvarno i čini. Nama preostaje priznati kako ni nakon tolikih krikova da se nešto učini još uvijek nemamo sustavno i cjelovito razvijenog pastoralu braka i obitelji. U katoličkoj Hrvatskoj rastavlja se svaki šesti ili čak i peti brak. Zanimljivo je ovdje donijeti podatke iz studije dra Petra Čalića, gdje on uspoređuje broj sklopljenih brakova jedne godine s brojem rastavljenih parova. Tako npr. za 1991. god. na razini Hrvatske bijaše 23 posto rastavljenih brakova te godine: u Zagrebu je taj postotak iznosio 28 posto, u Splitu 27 posto, u Rijeci 59 posto, a u Dubrovniku 8 posto (303 sklopljena, a 23 rastavljena).⁹

Kod najnovijih istraživanja bračne problematike lako je uočiti da je među rastavljenim brakovima 37,7 posto onih bez djece, 37,1 posto s jednim djetetom, 21,9 posto s dvoje, a 3,3 posto s troje i više djece.

⁸ Tako u Portugalu ima 61 posto onih koji smatraju kako žena treba imati djecu da bi se osjećala ispunjenom, u Španjolskoj 51 posto, u Belgiji 46 posto, Zapadnoj Njemačkoj 45 posto, Švedskoj i Velikoj Britaniji 21 posto; u Istočnoj Njemačkoj 55,9 posto, Češkoj 63,2 posto, Mađarskoj 91,8 posto, Bugarskoj 88,4 posto, Poljskoj 69,1 posto, Slovačkoj 68,5 posto. Prosjek za Zapadnu Europu je 32 posto, a za Istočnu 70,6 posto. Usp. Ester, Halman De Moor, *The Individualizing Society*, str. 208 i 221.

⁹ Usp. P. Čalić, *Brak u procjepu*, Zagreb, 1995., str. 79.

Premda su djeca važna za smisao života, ipak hrvatska obitelj u prosjeku ima manje od dvoje djece. Uvijek se kao glavni razlozi navode ekonomski problemi, no činjenice pokazuju drugu stranu medalje. Najbogatije zemlje ne pucaju od prekobrojnosti djece, a i najbogatije se hrvatske obitelji ne "slomiše" od cike djece i njihova vriska po dvorištu. Ekonomski element može utjecati i utječe, ali nije odlučujući. Kako opravdati kasno ulaženje u brak ili neulaženje? Među njima je pogotovo na muškoj strani najveći broj dobro situiranih vremenih neženja.

1.4. Vrednovanje ljudske seksualnosti

Spolnost je konstitutivni element ljudske osobe. Od 60-ih godina prošloga stoljeća susrećemo, s jedne strane, normativne izričaje Crkve o raznim pitanjima spolnosti i seksualnog ponašanja, dok je s druge strane, sve raširenija praksa seksualnog ponašanja protivna tradicionalnom gledanju, koja dovodi u pitanje instituciju braka i obitelji. Zaludu je i na ovom polju naglašavati odgovornu ulogu roditelja, ako se oni ponašaju u suprotnosti sa stavom Crkve.¹⁰ Ovdje usput spominjem stavove roditelja pred tolikim misomanijama u Hrvatskoj, i to za djevojčice od 6 godina naviše. Želio bih susresti katoličku majku koja bi bila protiv proglašenja vlastite kćeri misicom Hrvatske!¹¹ Hrvatsko se društvo, poput tolikih "suvremenih" društava, pita tek kada počne brati "plodove" moralnih devijacija. I tada se boji pogledati istini u oči. Nije li stravično bilo čuti i pročitati kako prema ozbiljnim istraživanjima ispada da su svaka 4. djevojčica te svaki 6. dječak doživjeli neki oblik seksualnog zlostavljanja do 18. godine. U čak 80-90 posto slučajeva seksualni su zlostavljači djeci poznate i bliske osobe. Trećina zlostavljača su roditelji, polovica roditelji i rodbina, 40 posto tinejdžeri, a u 5 do 15 posto strane osobe i poznanici obitelji... u više od trećine slučajeva stradaju djeca do pet godina. U prosjeku je žrtvama 9 godina.¹²

¹⁰ "Osoba po spolnosti dobiva one značajke koje ju na biološkoj, psihološkoj i duhovnoj razini čine muškarcem ili ženom, te stoga ima veliku snagu i značenje za postizanje zrelosti svakog pojedinog čovjeka i za njegovo uključivanje u društvo." Usp. Kongregacija za nauk vjere, *Persona humana. Izjava Kongregacije za nauk vjere o nekim pitanjima seksualne etike*, KS, Dokumenti 47, Zagreb, 1976., br. 1, str. 5.

¹¹ Usp. M. Jelača, *Izbori za miss sve više spuštaju dobnu granicu, Osmogodišnja Irena - najklijnceza Hrvatske*, u: Slobodna Dalmacija, 26. rujna 2001., str. 52.

¹² Usp. J. Rak Šajin, *Užasavajući podaci o napastovanoj i zanemarenoj djeci, seksualno zlostavljana svaka četvrta djevojčica*, u: Večernji list, 9. rujna 2001., str. 3.

Ispitivanje javnog mnijenja u Hrvatskoj pokazalo je da se među 16 ponuđenih čimbenika koji su potrebni za uspješan brak - "dobar seksualni odnos" nalazi na 7. mjestu. Na prvome je mjestu *međusobno poštivanje i uvažavanje*; slijedi *vjernost*, a na *zadnjem je mjestu - slaganje u politici*. U svezi sa seksualnim odnosima, pogotovo onim iz predbračne domene, dr. Petar Aračić proveo je ispitivanje na uzorku zaručnika koji pohađaju zaručničke tečajeve u našim biskupijama. Čak 81,6 posto ispitanika izjavljuje da su imali spolne odnose, dok tek 3,8 posto izjavljuje da nije imalo prethodno spolnih odnosa.¹³

Sva odgovornost (krivnja) ne može se staviti na leđa mladih. Tako primjerice i do 70 posto naših građana ne odobrava usputni seks. I tu kao i na drugim škakljivim pitanjima postotci variraju. Tako npr. 50,8 posto građana koji nikada ne idu na misu ne odobrava usputni seks, a oni koji barem jednom tjedno idu na misu u 74,7 posto slučajeva ga potpunoma odbacuju; slični su odgovori i glede molitvene prakse. Oni koji nikada ne mole odbacuju usputni seks u 56,3 posto slučajeva, dok ga oni koji dnevno mole odbacuju u potpunosti u 82,1 posto slučajeva. U pogledu stupnja obrazovanja liberalniji stav prema usputnom seksu imaju visokoobrazovani građani, kao i oni sa završenom srednjom školom. Muškarci su skloniji opravdati te avanture od žena. Više od 75 posto naših građana ne odobrava prostituciju. Sličan je postotak i u svezi s homoseksualnošću, a više od 50 posto populacije ne bi htjelo homoseksualce za susjede.

1.5. Spolnost i pobačaj

Nema slučaja, jer slučaj je bog luđaka. Neprestana propaganda u prilog prekidu života imala je svoj odjek i u katoličkoj Hrvatskoj. Čak 57,4 posto naših građana odobrava pobačaj kad žena nije udata, a 53,1 posto kada vjenčani par ne želi imati djece. I tu je značajna razlika u stavovima kod onih koji pohađaju sv. misu i onih koji to ne čine!¹⁴

Detaljnim ispitivanjem dobivenih podataka s obzirom na zadanu temu dolazi se i do paradoksa. Tako npr. s jedne strane postoji jasno podržavanje mogućnosti da žena ima dijete kao samohrana majka

¹³ Usp. P. Aračić, *Teškoće u predženidbenom pastoralu*, u: Bogoslovska smotra, LXIX (1999), br. 2-3, str. 438.

¹⁴ Usp. S. Baloban, G. Črpić, *Spolnost - odnos prema seksualnom ponašanju*, u: Bogoslovska smotra, LXX (2000), str. 395-418.

(65,9 posto), dok je s druge strane izraženo mišljenje kako su oba roditelja nužna za normalni i sretni razvoj djeteta (81,9 posto).

2. ŠTO HOĆE ADOLESCENTI?

Prošla su nažalost ona dobra stara skolastička vremena kada su se točno određivala značenja pojedinim pojmovima. Danas se olako barata mnogobrojnim pojmovima, a da im se ne odredi točno značenje. Odatle izviru mnogi nespornosti. Usklađene definicije o adolescenciji nema. Korjensko značenje proistječe od latinskog *adolescere* - rasti, a participij upućuje više na proces negoli na stanje. Neki je definiraju kao životnu dob od puberteta do prestanka rasta u visinu, do zrelosti.¹⁵ Ona je kompleksno životno razdoblje, o čijem uspjehu ili neuspjehu uvelike ovisi sav čovjekov daljnji život. U odnosu društva prema adolescentima uočavaju se dvije oprečnosti. Adolescente se s jedne strane doživljava kao aktivno uključene u društvenu stvarnost, pa se kaže da su oni 'ogledalo društva', a u isto ih se doba gura na rub društva, jer ne mogu odlučivati ni u političkom ni u institucionalnom ni u ekonomskom segmentu društva; nerijetko se s njima uvelike manipulira. Njihova je krv najjeftinija.¹⁶

Vjerojatno je i najodlučniji segment za obiteljsko-bračnu problematiku hrvatskog društva taj dio populacije, koji još nije napustio obitelj, a tome teži, a koji će uskoro stvarati vlastite obitelji i davati pečat Crkvi i društvu.¹⁷

Ako je ikoji segment populacije teško staviti pod zajednički nazivnik onda su to mladi, adolescentskih ozračja. Ipak svaki ozbiljni rad s njima donosi višestruke plodove.

2. 1. U što vjeruju i kako vjeruju adolescenti?

Veoma je teško izmjeriti stupanj vjerovanja (vjerometer ne postoji!) kod bilo koga pa tako i kod njih. Ipak, od ukupnog broja

¹⁵ Usp. V. Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga, urednik Juraj Šonje, Zagreb, 2000., str. 4.

¹⁶ Usp. L. Tomasi, *La condizione giovanile in Europa. Tra società e religione*, Franco Angeli, Milano, 1986., str. 24.

¹⁷ U ovom dijelu našeg članka najviše sam se služio doktorskom disertacijom s. Valentine Blaženke Mandarić, *Religiozni identitet zagrebačkih adolescenata*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar u suradnji s Katoličkim bogoslovnim fakultetom u Zagrebu, Zagreb, 2000.

ispitanika koji se prepoznavaju kao katolici 88,6 posto izjavljuje da im je vjera važna u životu, a 42,4 posto prakticira svoju vjeru. Nešto više od polovice ispitanika (53,4 posto) vjeruje u Isusa Krista i prihvaća učenje crkvenog učiteljstva, dok petina zagrebačkih srednjoškolaca, premda vjeruje u Isusa Krista, samo djelomično prihvaća ono što naučava crkveno učiteljstvo. Indikativno je da svaki deseti zagrebački srednjoškolac izjavljuje da postoji nekakav bog ili neka natprirodna sila, ali ga ne identificira s Bogom Katoličke crkve.¹⁸ Srednjoškolci izvan Zagreba više prihvaćaju ono što naučava učiteljstvo Katoličke crkve (+ 14,6 posto), od onih u Zagrebu. Čini se da se srednjoškolci pri izlasku iz adolescencije sve više distanciraju od službenog naučavanja Crkve i priklanjaju opciji "vlastitog izbora" ili selektivnog kršćanstva.

Ispitanici čiji roditelji posjeduju visok stupanj obrazovanja manje prihvaćaju crkveno učiteljstvo.

Od ukupnog broja ispitanika 30,0 posto pohđa svake nedjelje sv. misu. Od tog broja manje od polovice (46,5 posto) vjeruje u Isusa Krista i u ono što naučava učiteljstvo Katoličke crkve. Ispitanici pak koji redovito idu na misu u velikom postotku (79,2 posto) vjeruju u Isusa Krista i prihvaćaju službeno učenje Crkve.

2.1.1. Razlozi vjerovanja

Vjera je najčešće plod unutarnje čovjekove potrebe. Tako 31,9 posto srednjoškolaca povezuje svoju vjeru s unutarnjom ili egzistencijalnom potrebom čovjeka, gledajući na vjeru kao konstitutivni dio čovjekova bitka. Kod drugih je socio-kulturni ambijent s jakom vjerskom tradicijom odlučujući za vjersko opredjeljenje (22 posto). Kod 9,4 posto ispitanika doznajemo da im vjera pomaže riješiti životne probleme; svega 2,7 posto zagrebačkih srednjoškolaca vidi u Isusu Kristu razlog svoje vjere.¹⁹

2.1.2. Utjecaj drugih na vjeru adolescenata

Adolescenciju prati snažna socijalizacija u kojoj različite institucije, svojim sadržajima i ponudom, formiraju njihov identitet. Adolescenti među najutjecajnije pozitivne čimbenike u religioznoj formaciji ubrajaju crkvene ustanove i obiteljsko ozračje. U negativnom utjecaju spominju

¹⁸ Usp. V. B. Mandarić, *nav. dj.*, str. 177.

¹⁹ Usp. V. B. Mandarić, *nav. dj.*, str. 178-180.

najčešće školu, masovne medije i skupine vršnjaka, a upravo ovdje oni provode najviše vremena.²⁰

2. 2. *Vjerske istine i adolescenti*

Većina adolescenata prihvaća temeljne istine kršćanstva u odnosu na Krista (81,6 posto vjeruje da je Krist sin Božji), Crkvu (74,4% smatra da je Crkvu ustanovio Isus Krist) i Bibliju (79,3 posto potvrđuje svoje uvjerenje da je Biblija Bogom nadahnuti knjiga). Dvije trećine ih vjeruje u besmrtnost duše. No samo ih polovica vjeruje da će svaki čovjek uskrsnuti na kraju vremena, a 28,9 posto niječe uskrsnuće kao mogući čovjekov dalji život. Oko 8,6 posto prihvaća reinkarnaciju, 80,3 posto ispitanika vjeruje "u raj", ali 30,1 posto pojam "raj" veže uz predodžbu mjesta vječne sreće, a 51,2 posto pod tom riječju smatra vječno zajedništvo s Bogom. Nije naodmet zapaziti da ih 17 posto ne vjeruje u opstojnost raja.

Srednjoškolci koji češće pohađaju euharistijska slavlja bliže su teološkoj viziji raja, a koji idu rjeđe na euharistiju bliži su antropološkoj viziji raja. Koji pak ne idu na euharistiju uglavnom ga niječu.

Pakao kao mjesto vječnog ognja gdje borave zli ljudi najčešće tumače srednjoškolci čiji roditelji posjeduju nisku naobrazbu. Gledanje na pakao kao izoliranost od Božje blizine nazočno je u srednjoškolaca čiji roditelji imaju srednju i visoku stručnu spremu. Oni pak koji odbijaju postojanje pakla najviše ih je od roditelja koji posjeduju visoku naobrazbu. No i među onima koji idu redovito na misu 14,2 posto ih ima koji niječu postojanje pakla. Kad se izneseni podaci usporede s istovjetnom anketom kod odraslih, onda adolescenti više negoli opća populacija vjeruju u postojanje đavla.²¹

Uostalom, opće je poznato da ne baš rijetko oni koji za sebe kažu da vjeruju i prakticiraju vjeru ne prihvaćaju uvijek sve kršćanske istine.

Napomenimo ovdje i pojavu praznovjerja, od koje nisu imuni ni mladi ljudi. Posebno značenje tu ima magija, koja uglavnom označava neobičnu sposobnost utjecaja na tijek događaja ili djelovanje čudnih sila izazvanih okultnim tehnikama tako da utječu na ljude, kao npr.

²⁰ Tako npr. na pitanje tko je i kako utjecao na tvoju vjeru u jako pozitivnom smislu, odgovaraju: otac 27,8 posto, majka 36,6 posto, drugi u obitelji 19,6 posto, prijatelji 8,5 posto, skupine vršnjaka 4,1 posto, vjeroučitelj 30 posto, svećenik, časna sestra 31 posto, Crkva kao institucija 27,9 posto, škola 8 posto, televizija i masovni mediji 3,2 posto, jedan događaj u životu 22,1 posto. Usp. isto, str. 189.

²¹ Usp. G. Črpić - S. Kušar, *Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj*, u: Bogoslovska smotra, LXVIII (1998), br.4, str. 545 i tablica 146.

bijela i crna magija.²² U horoskop i gatanja više vjeruju žene nego muškarci. Stupanj obrazovanja utječe na smanjenje vjerovanja u horoskop i gatanja. Srednjoškolci koji redovito pohađaju misu manje vjeruju u horoskop i različita gatanja, a to vrijedi i na razini opće populacije u Hrvatskoj.²³

3. CRKVENO-VJERSKA PRAKSA ADOLESCENATA

Na pitanje: "Što je s tvojom trenutnom vjerskom (religioznom) pripadnošću?" ispitanici su odgovorili kako slijedi:

- Manje od polovice (43 posto) ih se smatra praktičnim vjernikom.
- Svaki treći (31 posto) izjavljuje da vjeruje, ali ne prakticira vjeru.
- Nije na odmet i postotak onih (16 posto) koji su još na putu traženja.

Njihovi roditelji stoje gore s vjerskom praksom. Tako 21,7 posto očeva vjeruje i redovito prakticira te 31,1 posto majki. Povećanjem starosne dobi vidljivo opada broj vjerskih praktikanata. To posebno vrijedi oko 18. godine, da bi opet porastao u 19. god. S povećanjem starosne dobi povećava se broj onih koji vjeruju, ali ne prakticiraju vjeru. I u prakticiranju vjere zapaža se da oni koji žive izvan Zagreba u većem broju prakticiraju vjeru, čak za 13 posto. Isto tako ispitanici koji pohađaju gimnaziju i umjetničku školu izražavaju više kritični stav prema religioznim pitanjima i distanciraju se od religije.

(Ne)sudjelovanje u euharistijskom slavlju važan je pokazatelj religioznog senzibiliteta. Euharistijsko slavljenje značajan je pokazatelj pripadnosti Crkvi, jer se u liturgiji Crkva izražava, postaje pojavna i vidljiva, očita i pozitivna. Istraživanje u gradu Zagrebu pokazuje da svaki dan ili više puta u tjednu na euharistijskom slavlju sudjeluje 4 posto ispitanika; svake nedjelje 27 posto adolescenata; jednom ili više puta na mjesec ide 28,6 posto ispitanika; vrlo rijetko ih odlazi 29,1 posto, a nikada 10,4 posto. Praktično prema tom istraživanju u Zagrebu ima 39,5 posto adolescenata nepraktikanata.

Svoje negodovanje u svezi sa sudjelovanjem na misi izrazilo je 19 posto ispitanika, jer su im obredi dosadni. Izrazili su se i u svezi s propovijedi i predvoditeljem slavlja. Zadnju propovijed koju su čuli ocijenilo je razumljivom 17 posto ispitanika, a poticajnom ju je

²² Usp. I. L. Sebastian, *Magia*, u: *Lexicon dizionario teologico enciclopedico*, Edizione Piemme, Casale Monferrato, 1993., str. 597.

²³ Usp. G. Črpić - J. Jukić, *Alternativna religioznost*, u: *Vjera i moral u Hrvatskoj*, Bogoslovska smotra, LXVIII (1998), br. 4, str. 589-615.

doživjelo 29,6 posto, dok joj je dalo negativno obilježje 39,2 posto ispitanika, uz napomenu da je bila duga, nejasna, dosadna i bez sadržaja. U globalu 55,2 posto adolescenata pozitivno doživljava propovijed, a negativno se izražava 39,2 posto ispitanika.²⁴

3.1. *Adolescenti i molitva*

Uz liturgijsku molitvu osobna molitva ima prevažno mjesto u životu vjernika. Ona je temeljna dimenzija duhovnog života, koja pronalazi uvijek nove oblike i nije vezana ni na mjesto ni na prostor.

Suvremeni čovjek, dijete znanstvenog razuma i spekulativnih argumentacija, okrenut previše svome *prerazvijenom ja*, teško diže ruke prema apsolutnome Ti. Izgubio je osjećaj za divljenje, ushit, osluškivanje i šutnju.

Naši ispitanici pokazuju da ih se 48 posto obraća jednom ili više puta dnevno Bogu; 19 posto to čini 1 do dva puta u tjednu, a 10 posto jednom ili dva puta mjesečno; rijetko mole 14 posto, dok nikako ne moli njih 9 posto. Mladići pokazuju nešto više zanimanja za molitvu od djevojaka. Ispitanici čiji roditelji posjeduju niži stupanj obrazovanja češće mole. Nerado se mole svecima, a najčešće se mole Bogu (59,3 posto), Isusu Kristu (38,6 posto) i Blaženoj Djevici Mariji (31,7 posto), dok se Duhu Svetom mole 18,6 posto. Najviše ih se moli Bogu kad se nalaze u teškoj životnoj situaciji. Osjećaju u 76,4 posto slučajeva potrebu zahvaliti Bogu na svoj način.

U veoma malom postotku njeguju pučku pobožnost kao svoj religiozni izričaj. Slično je i glede Biblije. Njih 78,2 posto ima u obitelji Bibliju, ali ih samo 3,6 posto čita redovito - jedan do dva puta u tjednu, dok ih 42,9 posto nikada ne čita Bibliju.

3.2. *Adolescenti i metanoja*

Na pitanje "Kako se često ispovijedaš?" slijedili su različiti odgovori.

Najviše ih se ispovijeda za Božić i Uskrs - 38,9 posto. Njima možemo pribrojiti i one koji se ispovijedaju ponekad u godini (20,9 posto). Tako bi njih 59,8 posto pristupilo ispovijedi barem jednom godišnje. Redovito pristupaju sakramentu pomirenja (jednom ili dvaput na mjesec) 7,9 posto ispitanika. Svaki deseti pristupa u razmaku od nekoliko godina, a njih 16,1 posto potpuno je odbacilo ispovijednu praksu. 11,9 posto muškaraca izjavljuje da se nije

²⁴ Usp. V. B. Mandarić, *nav. dj.*, str. 228-230.

nikada ispovjedilo (kod žena je taj postotak 6,1 posto), dok su među onima koji su se ispovijedali, a sada to ne čine brojnije žene - 10,6 posto (muškarci 6,6 posto). Među onima koji se nisu nikada ispovijedili najveći je broj onih koji pohađaju gimnaziju (13 posto), a njima se pridružuju i polaznici umjetničke škole. Često su njihovi roditelji s visokim stupnjem obrazovanja.

Što im najviše smeta u ispovijedi? Na prvom mjestu je način na koji ispovijedaju neki svećenici (22,9 posto) i zato ih 15,2 posto smatra da nije potreban svećenik. Dovoljno se je pokajati pred Bogom.

3.3. Adolescenti i moralno-etička dimenzija života

Moralno etički stav svaki adolescent izgrađuje putem mreže odnosa koje uspostavlja s drugima: vršnjacima, ustanovama, okolinom, općenito s društvom. Osnovni kriterij pri odabiru vrednota je sviđanje (*mi piace!*). Stoga im je gotovo nemoguće odijeliti potrebe i želje koje otuđuju od potreba koje oslobađaju. Temeljni problem je kako adolescentovu želju za samoostvarenjem pomiriti s moralnim zahtjevima koje on doživljava kao ono što sputava njegovu slobodu ili je uništava.

a) *Mladi i psovka* - 47 posto ispitanika niti odobrava niti osuđuje psovanje; svaki treći ipak osuđuje psovku, a za 12,7 posto adolescenata to je prihvatljiv oblik izražavanja.

b) *Mladi i droge* - Konzumiranje teških droga osuđuje 83,3 posto ispitanika; neodređeno ih se izjasnilo 20,2 posto, dok ih 4,4 posto odobrava. Uzimanje lakih droga osuđuje 71,3 posto, a svaki deseti srednjoškolac odobrava konzumiranje lakih droga. Liberalniji stav prema konzumentima imaju muškarci nego žene te oni koji žive u Zagrebu.

c) *Mladi i opće dobro* - Čak 81,3 posto zagrebačkih srednjoškolaca smatra nedopustivim prisvajanje tuđe imovine, a svega ih 3,9 posto to odobrava. Slično je i s nepoštenim bogaćenjem. Zanimljivo je da ih trećina nije izrazila svoj stav glede dužnosti obrane domovine, a 48,7 posto smatra to građanskom dužnošću i osuđuje one koji bi to izbjegavali. Glede uključivanja u politiku, pokazuje se velika nezainteresiranost za to područje.

3. 4. Adolescenti i spolni moral

Na spolnom području najbolje se zamjećuje raskorak između razmišljanja adolescenata i službenog crkvenog učiteljstva. Oni pokazuju najviše permisivnosti životu *udvoje bez legalne veze*. Samo, naime, 17,8 posto zagrebačkih srednjoškolaca ne prihvaća život udvoje, a da

nije legaliziran bilo civilnim, bilo crkvenim brakom. Malo više od trećine (37,2 posto) izrazito odobrava život udvoje bez legalne veze.

S obzirom na *homoseksualnost*, više od trećine (36,8 posto) mladih je izrazito osuđuje. Gotovo je isti postotak neodlučnih, dok svaki deseti odobrava homoseksualne veze. Muškarci imaju manje razumijevanja za takve seksualne avanture od žena. I ovdje je dobro uočiti značajnu razliku među srednjoškolcima koji redovito idu na nedjeljnu misu i onih koji ne idu ili rijetko idu.

Među onima koji redovito idu na misu 45,1 posto ih se zalaže za zabranu homoseksualnih veza, dok ih 23,1 posto smatra da ih treba barem ograničiti, a 13,4 posto bi ih dopustili. Kod srednjoškolaca koji ne idu na misu 18,1 posto je za zabranu homoseksualnih veza, 14,9 posto su za ograničenje, a 45,7 posto su za dopuštenje.

Bračna je vjernost za adolescente jedna od najvažnijih vrednota u obiteljskom životu. Zato ih 74,2 posto osuđuje nevjernost u braku, a samo 5,4 posto je odobrava.

Pobačaj je bolni problem ne samo adolescentima. Samo 15,7 posto ih se protivi pobačaju - *for life*, dok ih 84,3 posto bira pobačaj u različitim situacijama - *for choice!* I na ovom terenu ispitanici koji odlaze na misu manje su skloni odobravanju pobačaja, ali isto tako je uočljivo da među onima koji idu redovito nedjeljom na misu jedna trećina odobrava pobačaj u različitim situacijama.

Golemi se postotak mladih izjašnjava za upotrebu *kontracepcijskih* sredstava (77 posto) i pritom samo 9,1 posto osjećaju određene moralne probleme. Opće je uvjerenje kod mladih da upotrebu kontracepcijskih sredstava ne smatraju kršenjem moralnog zakona, nego je drže legitimnim pravom zaštite od neželjenih posljedica. Nauk Crkve o toj materiji prihvaća samo 9 posto ispitanika.

U današnjoj panseksualističkoj atmosferi slični rezultati ne čude i s obzirom na *masturbaciju*. Pritom muškarci u većem broju odobravaju masturbaciju.²⁵

Jedna trećina mladih odobrava širenje *pornografije*, dok ih je 42 posto nesigurno u svojim stajalištima, a jedna je četvrtina za njezinu zabranu.

Pornografiju prate drugi oblici nasilja i devijacija: homoseksualnost, pedofilija, prostitucija, hedonizam, sadizam, silovanja, droga.

²⁵ Za masturbaciju je 67,7 posto muškaraca i 35,5 posto žena; protiv su samo 7,1 posto muškaraca i 20,2 posto žena. Usp. V. B. Mandarić, *nav. dj.*, str. 268.

3. 5. Mladi i predbračni odnosi

Zbog raznih uzroka o kojima bi se moglo naširoko raspravljati, svjedoci smo činjenice da su predbračni odnosi dobili građansko pravo ne samo u gradovima. Oni su stil ponašanja mladih ljudi prije braka. Koliki ne žele stupiti u brak prije negoli su "sigurni" da će biti otac ili majka. Stoga se nije čuditi da 74 posto ispitivane populacije podržava predbračne odnose, a samo 7 posto ispitanika nije za to. Vjernici praktikanti barem se u izjavama, razlikuju od onih koji ne prakticiraju vjeru, ali i među svakonedjeljnim pohađateljima mise više od polovice podržava predbračne odnose, a samo ih se 15,4 posto protivi takvoj praksi.

Rastavu braka odobrava 41 posto srednjoškolaca, a 29 posto je osuđuje, dok se nesigurnim osjeća 30 posto populacije. Žene više odobravaju (47,3 posto) rastavu od muškaraca (33,6 posto).

Na slične bismo postotke došli i u svezi s ostalim životnim pitanjima, kao što su: umjetna oplodnja, eutanazija, kloniranje.

Općenito se može reći da je religija (vjera) stvarnost koja na razini teorije u adolescentovim očima igra veliku ulogu. Kad se međutim siđe u životni izbor, onda susrećemo drugu pjesmu. Sve jače se osjeća rast autonomije na području etike i morala, a sve manje se uočava ovisnost o službenim kršćanskim, moralnim principima pa tako i o službenom moralnom učenju Crkve.

3. 6. Adolescenti i neke životne vrednote

Iako je najčešća uzrečica suvremenog čovjeka da nema vremena, ipak, objektivno govoreći, adolescenti imaju dosta slobodnog vremena. To je životni prostor u kojem oni mogu razvijati svoj životni rast, ostvarujući svoj identitet.

Čini se da najviše zagrebački adolescenti u slobodno vrijeme slušaju *glazbu*. Svaki dan ih to čini 86,8 posto. Na drugome su mjestu TV i video (79,4 posto). Gotovo 26,7 posto dnevno ih posjećuje kafiće, pizzerije, bistroe. Više od 84,8 posto ih nikada ne proviri u dobrovoljne ili humanitarne udruge. Na predzadnjem je mjestu angažiranost u župi u koju nikada ne poviri radi svoje intelektualne ili duhovne potrebe 72,1 posto ispitanika. U knjižnicu ih nikad ne odlazi 31,2 posto.

Analizom sadržaja koji adolescenti konzumiraju dolazi se do zaključka kako postoje realne opasnosti od "praznog (opasnog) vremena", a dokolica je najriskantnija opasnost u formiranju mladenačkog identiteta.

Na ljestvici vrednota zdravlje im je najvažnije u životu (98,2 posto). Slični je postotak obzirom na prijateljstvo (98,1 posto). Ljubav im je izrazito važna (93,6 posto), druženje s vršnjacima (87,3%). Na šestom je mjestu novac i blagostanje (80,8 posto). Za važnost vjere u životu izjasnilo ih se 73,6 posto. Na posljednjem mjestu, tek 8,3 posto drži da je politika važna u životu pojedinaca.

“Uz materijalne vrednote više pristaju muškarci nego žene. Ispitanici čija majka posjeduje viši stupanj obrazovanja materijalnom statusu pridaju veću važnost. Srednjoškolci koji manje prakticiraju vjeru i manje idu na misu, više pristaju uz materijalne vrednote. Tradicionalne vrednote važnije su za srednjoškolce koji prakticiraju vjeru i idu redovito na misu. Iz ovoga možemo zaključiti kako vjera i religija podržavaju odgoj koji integrira tradicionalne vrednote... Središnje mjesto u njihovom životu zauzimaju međuljudski prijateljski odnosi i povezanost unutar skupine vršnjaka.”²⁶

Previše zaokupljeni sadašnjošću mladi ne misle previše na ono što ih čeka. Svaki treći ispitanik ne želi razmišljati o svojoj budućnosti, a samo ih 34,5 posto jako vjeruje da će imati stalni posao. Kao da ne žele odrasti i zato im se ne žuri napustiti obitelj, a ni u studiju im žurba ne zadaje glavobolje, tako da se diplomiranje znade oduljiti. Ne griješimo ustvrdimo li da su zagrebački adolescenti negativistički orijentirani prema vlastitoj budućnosti. Bitni problem mladom čovjeku je preuzimanje odgovornosti, novi smisao života.

Unatoč svim neprilikama i nesigurnostima ipak ih 82 posto izjavljuje da život ima smisla, a i tu su jače zastupani oni koji izjavljuju da su vjernici.

Adolescenti svoj moralni stav i ponašanje formiraju u društvenokulturalnom ozračju, u kojemu su sve dominantniji subjektivizam, relativizam, konzumizam, permisivizam i hedonizam. Stoga se nije čuditi da 2/3 zagrebačkih adolescenata katolički identitet ne povezuje s nužnošću prihvaćanja papinskih i biskupskih moralnih uputa. *Oni drže da se može biti dobrim katolikom i bez toga.*

4. ŠTO ČINITI?

Razumijem krikove pastoralnog svećenstva kada traži konkretne primjere da bi se moglo biti pastoralno djelotvoran. Ipak nije obiteljski pastoral stvarnost koja se može propisivati poput uputa u liturgijskim knjigama. On traži znanje, volju, zaljubljenost i neumornu predanost

²⁶ V. B. Mandarić, *nav. dj.*, str. 295-297.

pastoralnih djelatnika upravo u to područje apostolske djelatnosti, a iznad svega to se traži od duše sveg pastoralnog rada u župi, župnika. To je iscrpljujući rad, posebno u počecima. Pod tim mislim na prve godine takvih pastoralnih aktivnosti. Kada se to uhoda, župnik ostaje samo animator i koordinator, a izvršenje prelazi u ruke djelatnika, uglavnom laičkih suradnika. I dok su druge vrste pastoralnih djelatnosti omeđene godinama (tako npr. pastoral djece završava prijelazom njihove dobi u adolescente, odnosno pastoral adolescenata završava prijelazom njihove dobi u odrasle osobe), pastoral obitelji traje veoma dugo. Ako je jedna obitelj "zagrizla" u obiteljski pastoral npr. u tridesetim godinama svojega života, ona ostaje aktivna poluga takve djelatnosti praktično do svršetka života. Pritom ne smijemo smetnuti s uma da i u kasnim godinama takve osobe mogu veoma blagotvorno djelovati na mlade, čak i na najmlađe.

Možemo se mi izmotavati na različite načine, ali se ne može izbjeći osjetljiva tema poslanja žene i majke u suvremenom društvu, jer je razvidno kako se, zbog karakteristika koje prate suvremeno društvo i kojima je podložna i žena, ugrožava njezina uloga majke i odgojiteljice. Jasan je tu Ivan Pavao II. u *Mulieris dignitatem*.²⁷ Žena je član jedne obitelji, a kada smo svjesni da je obitelj najživlja stanica Crkve i društva, sigurno ćemo činiti sve da ta stanica bude zdrava.

Ne smijemo ostati kao *laudatores temporis acti*, nego tražiti putove harmonije u ženinom bračnom, obiteljskom i javnom životu, a da ne dođe u pitanje njezino poslanje roditeljice i odgojiteljice.

Stoga Crkva ne smije posustati u svojim nastojanjima kako bi pridonijela ostvarenju uspjelog braka i obitelji, nikada ne smije izbjegavati raspravu o svim problemima među kršćanima, a posebno među mladima, ne smije se bojati iznijeti i opasnosti neodgovornog ponašanja na tom svetom tlu ljudske osobnosti, gdje je čovjek najslbližnji Bogu, ali opasno se je igrati bogova.

I površni pogled na stvarno stanje pokazuje kako mlade generacije iznose stavove u svezi s našom problematikom braka i obitelji, koji zvone na uzbunu. Stoga je potrebno odmah djelovati prema mladim bračnim parovima, odnosno prema onima koji su u mladoj životnoj dobi, kao i prema svima koji se nalaze na putu do

27 "Istina o osobi otvara putove prema punom razumijevanju materinstva žene. Materinstvo je učinak bračnog sjedinjenja između muža i žene, ono biblijsko 'spoznanje' o kojem govori Geneza... U materinstvu žene koje je povezano s očinštvom muža, odrazuje se vječno radanje u samom Bogu, u trojedinom Bogu (usp. Ef 3,14-15)... Za odgoj djeteta, u širem smislu, potreban je dvostruki utjecaj roditelja, majčinski i očinski. Ipak je onaj majčinski odlučujući za temelje nove ljudske osobnosti." Usp. Ivan Pavao II., *Mulieris dignitatem. O dostojanstvu i pozivu žene prigodom marijanske godine*, KS, Dokumenti 91, Zagreb, 1989., br. 18.

braka, te i s onima koji su u braku. Imati razumijevanje ne samo za one koji se slažu s crkvenim gledanjem na najsvetiju stvarnost ljudskog roda, brak i obitelj, nego - usuđujem se reći - iznad svega voditi brigu o onih 20 posto iz visoko obrazovanih krugova koji ne mogu prožvakati crkvena stajališta. *Sumnje i teškoće u vjerskom i ljudskom rastu nisu stvari koje su rođene u naše vrijeme. Njih treba uočavati i pokušati prikladno pastoralno vrednovati i - uz Božju pomoć - rješavati.* U konkretnosti i opipljivosti braka ne smijemo nikada zaboraviti njegovu otajstvenost, sakramentalnost. Supruzi su, kao i Crkva, rođeni u Kristu. On je uvijek njihova uporišna točka. Crkva, kao sakrament u Kristu, u logici utjelovljenja pozvana je na neprestano obraćenje kako bi bila transparentni i istinski znak. Tako i supruzi snagom sakramenta označuju i sudjeluju na otajstvu jedinstva i plodne ljubavi koja struji između Krista i Crkve i posvećuju svoje sile neprestanom nastojanju oko istinskog obraćenja. Stoga obiteljski pastoral podržava čežnju supruga prema Kristu i jača njihovo neprestano zauzimanje oko osobnog obraćenja.

Pojedinac je bespomoćan, no i pojedinac može mnogo učiniti. Umjesto da ne zna što će sa sobom u ovom prekrasnom dijelu Lijepe naše, zašto ne bismo, kao prvi korak rada s mladima, proveli nekoliko dana s jednom grupom najaktivnijih mladih na zajedničkom odmoru, i to na aktivnom odmoru, u ovom podneblju npr. na kupanju. Pritom valja biti svjestan da smo na apostolskom odmoru. Plodovi mogu biti ne(iz)mjerljivi. No to vrijedi samo za one koji se ne boje stati pred mlade kakvi jesu, hvaleći Boga i za svoje npr. (ne)prikladno tijelo, brata magarca. Kakvo je, takvo je, moje je!

Kako koristimo slobodne prostorije naših župa? Tko je od nas 8 sati na dohvatljivom raspolaganju u župi? Zašto se ne osnuju npr. kompjutorske radionice, posudbene biblioteke? Sve nam zjapi praznim, a prazno nikoga ničim ne može ispuniti. Ono strogo privatno neka bude "private", ali mi se čini da smo mi sve pretvorili u "private". Pokatkada i crkvu. Ondje gdje nema odraslih i mladih bračnih parova, koji se sastaju, okupljaju, dijalogiziraju, postoji opasnost da će takve župe postati religiozni servis gdje se gubi svaki smisao za interpersonalne odnose, za obitelj.

Kvalificirano i profesionalno bračno savjetovalište s volonterskim suradnicima najprije u središtu biskupija. Svećenik je tu volonter, ali lako dohvatljiv, a ne da ga nema, kad je potreban. Nije svaki svećenik opskrbljen karizmom rada u takvim savjetovalištima, no nisu ni ta savjetovališta skidanje brige s leđa svećeniku koju on svojim pozivom ima za svaku obitelj povjerene mu pastve, nego služe za bolju koordinaciju rada.

Ne smijemo se vrtjeti oko bitnih pitanja i odgovornosti poput mačka oko vruće kaše. Poslušajmo učiteljstvo kada govori o djelatnostima i djelatnicima obiteljskog pastoralala:

*"Biskup je prvi odgovoran za pastoral obitelji u biskupiji. Kao otac i pastir, on se posebno mora brinuti za to područje, koje je, nema sumnje prvenstveno u pastoralu. Njemu treba posvetiti svoje zanimanje, brigu, vrijeme, osoblje, sredstva; no nadasve on mora pružiti osobnu potporu obiteljima i svima onima, koji mu, u različitim biskupijskim strukturama, pomažu u pastoralu obitelji... Njemu osobito pomažu pastiri... (čija) se odgovornost ne proteže samo na čudoredne i religijske probleme, već i na probleme osobne i društvene naravi. Oni moraju pružiti obitelji potporu u njezinim poteškoćama i patnjama tako da se približe njezinim članovima, da im pomognu da svoj život promatraju u svjetlu Evanđelja... U tom poslanju... službenik Crkve crpi novi poticaj i duhovnu snagu za svoje zvanje i za obavljanje svoje službe... Tako se uspostavlja dijalog između pastira i obitelji."*²⁸

Svaka pastoralna djelatnost koja ne uključuje obiteljsku problematiku kratkog je daha. Ono što možemo odmah učiniti, ako nismo to činili do sada, jest - početi skupljati bračne parove na posebne susrete. Bojimo li se to učiniti sami, pozovimo one pastoralne djelatnike za koje držimo da imaju za to malo više sluha i smjelosti. Ne moraju ti susreti biti vjeronaučnog kova i učestalosti. Možda jednom mjesečno ili, za početak, jednom u svaka dva mjeseca. Uspijemo li prve godine privoljeti pet parova, to je veliki polog za daljnje korake. Ispitajmo sebe, koliko imamo obitelji u našoj župi spremnih dijeliti radost i nadu žalost i tjeskobu ljudi našeg vremena kako nam poručuje II. Vatikanski sabor. I dok smo - pretpostavljam s guštom - slušali što dokumenti Crkve traže od biskupa, onda u ime poštenja moramo primijeniti te dokumente i na nas ljude s prve crte bojišnice čiju ulogu i odgovornost nikada nijedan biskup u naše ime ne može izvršiti makar mu crkveno pravo pripisivalo "(ne)moć kao župnika svih župa svoje biskupije". Biskup uvijek ostaje u Crkvi najodgovorniji za čitavu njezinu djelatnost, a tu je na prvome mjestu njezina pastoralna djelatnost. No kod obiteljskog pastoralala treba se uključiti čitava Crkva, svaki vjernik na različiti način i na različitoj razini. Tako npr. jedan zadovoljni, skladni bračni par, jedna majka otvorena životu, dvoje staraca koji vedro prihvaćaju starost, rastavljena osoba koja ostaje vjerna svom sakramentu, kršćanska zajednica

²⁸ Usp. Apostolska pobudnica *Familiaris Consortio* - *Obiteljska zajednica Njegove Svetosti Ivana Paula II., o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, KS, Zagreb, 1981., br. 73., str. 98-100.

koja je otvorena vremenima i prilikama kroz koje prolaze obitelji, sve to ima veoma važnu ulogu u obiteljskom pastoralu.²⁹ Uza sve dobro koje činimo na različitim poljima pastoralnih djelatnosti, ne smijemo nikako smetnuti s uma neodgovorni aktivni pastoral obitelji.

CROATIAN FAMILY TODAY

Summary

The universal crisis of values, which has gripped contemporary civilization, has not spared the basic cell of human society - the family. Neither Croatian family has remained immune to the offers of modern civilization. Contemporary democratic movements have enabled objective scientific researches of the essential values on which modern society still rests. Many of these values are the heritage of religion and Church. What ideas have been found on the basis of objective and thorough investigation within the framework of the International Value Researches (EVS) to which the Catholic Theological Faculty in Zagreb joined very responsibly and successfully? Which values are in the closest connection with marriage and family? What does Church expect from the family? What is the value of the institution of marriage like? What is the position and role of adolescents in society and family? We have tried to give the priests, particularly the pastoral priests, the most tangible directions for successful work in the pastoral of marriage and family.

²⁹ Usp. E. Solmi, *Piccolo manuale di pastorale familiare*, San Paolo, Torino, 1999., str. 17.